ВІСНИК ЛЬВІВ. УН-ТУ *VISNYK LVIV UNIV.*
Серія педаг. 2011. Вип. 27. С. 51–59 *Ser. Pedag. 2011. Is. 27. P. 51–59*

УДК 378.096:33.011.3-057.87:811.111’271

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ ДО ПРОФЕСІЙНОГО ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ СИСТЕМИ ВПРАВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Оксана Тинкалюк

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Туган-Барановського, 7, 79005 Львів, Україна

Проаналізовано підходи вчених до трактування сутності ключових понять дослідження. Розглянуто вимоги, принципи та критерії до вправ. Запропоновано власну систему вправ для засвоєння термінологічної лексики, яка сприяє формуванню готовності майбутніх економістів до професійного іншомовного спілкування. Наведено результати педагогічного експерименту, які підтверджують ефективність запропонованої методики.

Ключові слова: готовність, готовність до професійного іншомовного спілкування, вправа, система вправ, вимоги, принципи, критерії.

Постановка проблеми. Курс України на європейську інтеграцію, співробітництво із зарубіжними країнами, розширення міжнародних контактів у різних сферах вимагає якісного оновлення системи професійної підготовки спеціалістів економічної галузі та зумовлює соціальне замовлення суспільства на підготовку кваліфікованих фахівців, спроможних на належному рівні спілкуватися мовою міжнародного спілкування, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних підприємств. Реалізація такого замовлення актуалізує необхідність пошуку шляхів, які сприятимуть формуванню готовності фахівців до професійного іншомовного спілкування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ознайомлення з науковими працями, присвяченими питанням формування готовності майбутніх фахівців до професійного іншомовного спілкування, засвідчує, що дослідники неповною мірою вирішують окреслену проблему. Актуальним сьогодні є розроблення дидактичних засад формування готовності майбутніх економістів до професійного іншомовного спілкування, зокрема, розроблення системи вправ, що дають змогу студентам виробити відповідні професійні уміння й навички під час вивчення англійської мови. Зазначимо, що окремі аспекти цієї проблеми вивчали В. Борщовецька, Н. Гез, П. Гурвич, Л. Комарова, Л. Личко, Л. Морська, Е. Мірошниченко, Н. Скляренко, Т. Стеченко, Л. Чернявська, С. Шатілова та інші вчені.

© Тинкалюк Оксана, 2011

Формулювання мети статті. Ставили за мету розробити й апробувати системи вправ для формування готовності майбутніх економістів до професійного іншомовного спілкування.

Відповідно до мети визначили такі *завдання*:

- з'ясувати сутність ключових понять дослідження ("готовність", "готовність до професійного іншомовного спілкування", "вправа" та ін.);
- проаналізувати сучасні вимоги до вправ, принципи та критерії їх класифікації;
- розробити власну систему вправ для засвоєння термінологічної лексики, яка сприяє формуванню готовності студентів економічного факультету до професійного іншомовного спілкування;
- за допомогою педагогічного експерименту апробувати розроблений навчальний посібник "The World of Economics" та підтвердити ефективність запропонованої методики.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до завдань нашого дослідження з'ясуємо сутність ключових понять у такому взаємозв'язку:

готовність

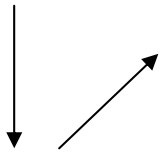

готовність до професійного іншомовного спілкування

професійне іншомовне спілкування

Аналіз літературних джерел дав змогу виявити різні підходи до визначення сутності поняття "готовність". Зазначимо, що у "Великому тлумачному словнику сучасної української мови" *готовність* тлумачать як "стан готового", такого, що зробив необхідне приготування, підготувався до чогось, висловлює згоду, схильність чи виявляє бажання зробити що-небудь [1, с. 194].

Теоретичне опрацювання психологічних літературних джерел засвідчує неоднозначність трактування науковцями сутності аналізованого поняття. Найпоширенішими є підходи, згідно з якими готовність визначено як:

- певний стан особистості (М. Дьяченко, Л. Кандибович, В. Пономаренко, Д. Узнадзе та ін.);
- необхідну умову успішного виконання особистістю певного виду діяльності (М. Дьяченко, Л. Кандибович та ін.);
- установку на певну поведінку, виконання дії тощо (Ф. Бассін, В. Духнович, М. Дяченко, Т. Іосебадзе, Л. Кандибович, А. Прангішвілі, А. Шерозія та ін.). У школі Д. Узнадзе цим терміном позначено готовність до дії.

Проблема формування готовності фахівців до професійного іншомовного спілкування була об'єктом дослідження багатьох авторів (Л. Гапоненко, М. Дементьєвої, Н. Логутіної, Ю. Ніколаєнко, І. Шапочнікової, та ін.). Аналіз наукових праць цих та інших дослідників засвідчує, що серед них немає єдиного погляду на сутність цього поняття. Зокрема, *професійне іншомовне спілкування* (за Л. Гапоненко) — це складне особистісне утворення, яке містить усвідомлене використання студентами іншомовного спілкування як способу професійної взаємодії й засобу обміну інформацією, практичні вміння реалізації комунікативної взаємодії іноземною мовою та спрямоване на підвищення рівня професіоналізму майбутнього фахівця [2, с. 74].

Відповідно до позицій інтегративного підходу дослідники трактують також і сутність готовності фахівця до цього виду професійного спілкування. Зокрема, Н. Логутіна розглядає **готовність до професійного іншомовного спілкування** як інтегративну особистісну рису, якою визначається здатність налагоджувати продуктивні комунікативні контакти з партнерами за їхньою спільною діяльністю, ефективно використовувати вербальні й невербальні засоби іншомовного спілкування [6, с. 59]. А Ю. Ніколаєнко **готовність до професійного іншомовного спілкування** трактує як складне особистісне утворення, що сприяє ефективній взаємодії фахівців у професійній сфері нерідного лінгвокультурного соціуму [8, с. 9].

Формуванню готовності до професійного іншомовного спілкування під час вивчення студентами англійської мови сприяє використання системи вправ.

У довідковій літературі **вправу** розглядають як розвиток певних рис і навичок; спеціальне завдання, що виконується для набуття певних навичок або закріплення наявних знань [1, с. 160].

Структура вправи охоплює такі *компоненти*:

1) постановку завдання або мети (інструкцію, в якій описано, що робити);
2) виконання завдання (вказівка на шляхи вирішення завдання);
3) контроль і самоконтроль виконаного завдання, який виявляє ефективність вирішення завдання, його результат.

Учені (В. Бухбіндер, Е. Пассов, Є. Шубін та ін.) вважають, що ізольована вправа не забезпечує високого рівня засвоєння навчального матеріалу, цього можна досягти лише використовуючи систему вправ.

У методиці викладання іноземних мов **систему вправ** тлумачать як:

- організацію взаємопов'язаних дій, розташованих у порядку зростання мовних і операційних труднощів з взяттям до уваги послідовності становлення мовленнєвих умінь, навичок і характеру реально існуючих актів мовлення [3, с. 31];

- апарат понять, ознак і критеріїв, які дають можливість формувати певні вправи для конкретного акту мовлення і розташувати їх у певній послідовності [4, с. 24].

Система вправ для формування готовності до професійного іншомовного спілкування будується на основі таких **методичних положень**:

1) мовленнєва спрямованість вправи, що визначається видом мовленнєвої діяльності, для навчання якого призначена та чи інша вправа;
2) врахування соціолінгвістичної структури усного іншомовного спілкування спеціалістів у галузі економіки;
3) ситуативна основа вправ;
4) поетапність формування мовних навичок та мовленнєвих умінь;
5) функціональна циклічність системи, що відображає циклічний характер навчального процесу;
6) підготовленість студентів і, відповідно, можливість та мотивація виконання ними вправи;
7) забезпечення діяльнісного підходу до виконання вправи, що передбачає її спрямованість на запам'ятовування, засвоєння мовної інформації і програми дій, які дадуть можливість діяти в реальних умовах мовленнєвої діяльності;
8) можливість самоконтролю з боку студентів під час виконання мовних вправ, тобто наявність зразка або ключа до вправи [7, с. 10–11].

Розробляючи систему вправ, ми брали до уваги підходи до їхньої класифікації, запропоновані Н. Скляренко. Відповідно до компонентного складу вправи автор класифікує їх за такими **критеріями**:

- критерієм комунікативності (некомунікативні або мовні, умовно-комунікативні або умовно-мовленнєві види вправ);
- критерієм вмотивованості (вмотивовані й невмотивовані вправи);
- критерієм спрямованості вправ на прийом і видачу інформації (рецептивні, репродуктивні, рецептивно-репродуктивні, продуктивні і рецептивно-продуктивні вправи);
- критерієм наявності ігрового компонента (вирізняють вправи без ігрового компонента, вправи з нерольовим ігровим компонентом, вправи з наявністю ігрового компонента);
- рівнем керування мовленнєвою діяльністю студентів (вправи з повним керуванням, з частковим керуванням, з мінімальним керуванням);
- за наявністю опор (вправи без опор, вправи зі спеціально створеними опорами, вправи з природними опорами);

- за способом організації (вправи розподіляють на фронтальні, парні, групові й індивідуальні) [9, с. 3–7].

Л. Личко вирізняє вправи за критерієм професійної спрямованості, за яким поділяє їх на вправи з нульовою, частковою і максимальною професійною спрямованістю. Заслуговують на увагу визначені автором сучасні **вимоги до вправ** (заданість ситуації, професійна спрямованість завдань, природність ситуації спілкування, вмотивованість мовленнєвої дії студента, наявність вказівок на дію з матеріалом, новизна) [5, с. 30–33].

З метою формування готовності майбутніх економістів до професійного іншомовного спілкування ми розробили навчальний посібник, в якому запропоновано систему вправ для опанування студентами фахової термінологічної лексики [10]. Тексти відбирали на підставі таких **критеріїв**: узгодженість з тематикою навчальної програми, актуальність, автентичність, новизна, професійно-практична спрямованість, доступність викладу матеріалу, наявність проблеми для вирішення тощо.

До занять з англійської мови для студентів економічного факультету ми запропонували систему лексико-комунікативних та граматичних вправ. Вона охоплює три групи вправ: дотекстові (pre–reading), текстові (reading) і післятекстові (post-reading). Розглянемо групу текстових вправ на тему "Бухгалтерський облік", мета якої — перевірка розуміння тексту. Сюди належать репродуктивні, рецептивно-продуктивні та умовно-комунікативні типи вправ.

Група текстових вправ

Вправа 1

Мета: контроль розуміння термінологічної лексики у тексті, визначення правильних тверджень, пояснення економічних явищ, визначення термінів.

Завдання 1: *Read the first paragraph and give the definition of bookkeeping.*

Завдання 2: *Scrutinize the second paragraph and answer the following questions:*

1. How are bookkeeping records kept?
2. What does double entry mean?
3. How is balance sheet compiled?

Завдання 3: *Scan the third paragraph and decide whether the following statements are true or false:*

1. Posting is a process of deciding whether to enter items into one set of columns or the other.

2. Ledger is a computer file where separate accounts of persons or sections are kept.

3. The transfer of items from the journal to the ledger is called journalizing.

Завдання 4: *Look at the fourth paragraph and explain what is entered in a single entry bookkeeping.*

Завдання 5: *Skim the fifth paragraph and name two main methods of accounting for money in business.*
Завдання 6: *Look through the sixth paragraph and explain why all the records of transactions should be accounted in bookkeeping system and how these records are organized*.

Вправа 2

Мета: формування лексичних навичок, розвиток дискурсної компетенції у студентів шляхом знаходження термінологічних одиниць у базовому тексті.
Завдання: *Find the words in the text which mean the following. To help you, some letters of the missing words are given and the number of dashes corresponds to the number of missing letters:*

1. List of goods sold, with the prices charged (i _ _ _ _ _ _) .
2. Detailed list, eg. of goods or furniture (i _ _ _ n _ _ _ _).
3. Request to supply goods (o _ _ _ _) .

Вправа 3

Мета: навчити студентів ідентифікувати еквіваленти до поданих слів.
Завдання: *Substitute the italicized parts of the sentences using one of the words and word combinations from the lists in brackets:* 1. You have to subtract 25% tax from the sum you receive. (add, deduct, remove, debit) 2. Our inventory of used cars is the best in town. (list, equipment, roll, schedule) 3. I think I'll cancel the theatre tickets and get my money back. (strike, annul, scrub, delete)

Вправа 4

Мета формувати граматичні навички, навчити добирати синоніми та антоніми
Завдання: *In the text find the words with the opposite meaning to the words given below:*

neglect, n	attached, adj
hide, v	gain, n
liability, n	leave, v

Вправа 5

Мета: формувати у студентів уміння перекладати.
Завдання: *Suggest English equivalents of the following words and word combinations:* бухгалтерія; чиста вартість, власний капітал; балансовий звіт; приватне підприємство; джерело прибутку; подвійна бухгалтерія; надлишок; дефіцит, брак; фінансове становище фірми; дебет, лівий бік рахунку.

Щоб визначити ефективність запропонованої методики, ми проводили педагогічний експеримент, який дав змогу порівняти рівні якості знань, умінь і навичок студентами-економістами контрольних і експериментальних груп. Експериментальне дослідження проводили на базі економічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка у 2010/11 н. р.,

студенти якого вивчають англійську мову професійного спрямування. Загалом в експерименті взяло участь 200 студентів 1-го і 2-го курсів, які навчалися у групах по 16–17 осіб. Групи розподіляли так:

- *експериментальні групи* (Еко–11, Екп–12, Екф–11, Екф–12, Еко–21, Екп–22, Екф–21, Екф–22 навчалися з використанням розробленої методики за посібником “The World of Economics”);
- *контрольні групи* (Екм–12, Екф–16, Екф–17, Екф–13, Екф–14) (Екм–22, Екф–26, Екф–27, Екф–23, Екф–24 навчалися за передбаченим програмою підручником “English for Economists and Businessmen”).

Рівень володіння іноземної мови у цих групах на початку експериментального навчання був приблизно однаковий. Щоб перевірити рівень володіння студентами видами іншомовної мовленнєвої діяльності, перед початком та після закінчення експериментального навчання використовували розроблені нами тести до обох посібників. Як видно з даних таблиці, експериментальне дослідження засвідчило, що запропонована методика навчання професійного спілкування з пріоритетом читання фахової літератури сприяла покращенню рівня знань у володінні професійною англійською мовою. Використання системи вправ, розроблених авторами в експериментальних групах, сприяло формуванню вищого рівня комунікативних навичок та вмінь, що підтверджується кращими результатами післяекспериментального зрізу в них порівняно з групами, які навчалися за посібником “English for Economists and Businessmen”.

Узагальнені результати проведеного педагогічного експерименту:

Група	Кількість студентів	Рівні якості іншомовних знань, умінь та навичок					
		творчий		реконструктивний		репродуктивний	
Еко – 11, 21 Екп – 12, 22 Екф – 11, 12, 21, 22	100	42	42%	40	40%	18	18%
Екм – 12, 22 Екф – 16, 26, 17, 27 Екф – 13, 14, 23, 24	100	22	22%	42	42%	36	36%

Аналіз цих результатів засвідчує, що в експериментальних групах відсоток студентів, які виявили творчий і реконструктивний рівні якості

іншомовних знань, умінь та навичок для формування готовності до професійно спрямованого спілкування, є значно вищий 82%, ніж у контрольній (64%). Це свідчить про доцільність впровадження запропонованої системи вправ на заняттях з іноземної мови.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що запропонований нами комплекс вправ для навчання студентів–економістів термінологічної лексики під час опрацювання фахових текстів сприяє формуванню готовності студентів до професійного іншомовного спілкування. Застосування цього комплексу вправ сприяє кращому оволодінню навичками та вміннями, необхідними для здійснення професійного спілкування в економічній сфері.

Перспективу подальших досліджень. вбачаємо в апробації та впровадженні системи вправ у навчальний процес.

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – Київ; Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2004. – С. 160, 194.
2. *Гапоненко Л. П.* Формування готовності студентів вищих педагогічних закладів до іншомовного спілкування: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. – Кривий Ріг, 2003. – 203 с.
3. *Гез Н. И.* Система упражнений и последовательность развития речевых умений и навыков // Иностранные языки в школе. – 1969. – № 6. – С. 31.
4. *Гурвич П. Б.* Основы обучения устной речи на языковых факультетах. Ч.1. – Владимир.: Изд-во Владимир. пед. инс-та, 1972. – С.24.
5. *Личко Л. Я.* Формування у студентів-менеджерів англомовної професійно спрямованої компетенції в говорінні // Іноземні мови. – 2005. – №1. – С. 30–35.
6. *Логутіна Н. В.* Формування готовності до професійного іншомовного спілкування у майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. – Вінниця, 2006. – 212 с.
7. *Морська Л. І.* Формування вмінь професійного спілкування англійською мовою у студентів факультету фізичного виховання: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – К., 2001. – 20 с.
8. *Ніколаєнко Ю. О.* Підготовка студентів аграрних спеціальностей до професійного спілкування в іншомовному середовищі: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. – К., 2009. – 20 с.
9. *Скляренко Н. К.* Сучасні вимоги до вправ для формування іншомовних мовленнєвих навичок і вмінь // Іноземні мови. – 1999. – № 3. – С. 3–7.
10. The World of Economics: Навч. посіб. для студентів-економістів 1–2 курсів / Г. Крижанівська, Н. Курташ, О. Оленюк, О. Павлишенко, О. Тинкалюк. – Львів: Видав. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2007. – 300 с.

FORMING THE READINESS OF PROSPECTIVE ECONOMISTS TO PROFESSIONAL FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATION BY MEANS OF THE ENGLISH LANGUAGE EXERCISE SYSTEM

Oksana Tynkalyuk

Ivan Franko National University of L'viv,
Tyhan-Baranovsky Str., 7, UA –79005 L'viv, Ukraine

The article analyses the scientists' approaches to understanding the essence of research key concepts. The author considers the requirements, principles and criteria to the exercises. She offers the personal system of exercises for mastering terminological lexicon, which promotes the formation of the prospective economists' readiness to professional foreign language communication. The results of the pedagogical experiment that confirm the efficiency of the suggested technique are represented.

Key words: readiness, readiness to professional communication, exercise, system of exercises, requirements, principles, criteria.

ФОРМИРОВАНИЕ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ ЭКОНОМИСТОВ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОМУ ИНОЯЗЫЧНОМУ ОБЩЕНИЮ С ПОМОЩЬЮ СИСТЕМЫ УПРАЖНЕНИЙ С АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Оксана Тынкалюк

Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Туган-Барановского, 7, 79005 Львов, Украина

В статье проанализированы подходы ученых к пониманию сущности ключевых понятий исследования. Рассмотрены требования, принципы, критерии к упражнениям. Предложено собственную систему упражнений к усвоению терминологической лексики, которая способствует формированию готовности будущих экономистов к профессиональному иноязычному общению. Представлены результаты педагогического эксперимента, которые подтверждают эффективность предложенной методики.

Ключевые слова: готовность, готовность к профессиональному общению, упражнение, система упражнений, требования, принципы, критерии.

Стаття надійшла до редколегії 11.02.2011
Прийнята до друку 10.03.2011